

Новік О.І.

ДО ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. В статті розглянуто вплив глобалізаційно-інтеграційних процесів на стан економіки України та її статус в світовому економічному просторі через призму адміністрування митних платежів. У контексті формування адекватних теоретичних основ встановлені розбіжності у трактуванні поняття «митне оподаткування» та необхідність його закріплення на законодавчому рівні. Розглянуті проблемні питання співвідношення понять «мито», «митний тариф», «ПДВ» та «акцизний податок».

Ключові слова: адміністрування митних платежів, митне оподаткування, митні платежі, митний тариф, мито, акцизний податок, ПДВ.

Новик Е.И.

К ВОПРОСУ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ОСНОВ АДМИНИСТРИРОВАНИЯ ТАМОЖЕННЫХ ПЛАТЕЖЕЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ВЫЗОВОВ

Аннотация. В статье рассмотрено влияние глобализационно-интеграционных процессов на состояние экономики Украины и ее статус в мировом экономическом пространстве через призму администрирования таможенных платежей. В контексте формирования адекватных теоретических основ установлены различия в трактовке понятия «таможенное налогообложение» и необходимость его закрепления на законодательном уровне. Рассмотрены проблемные вопросы соотношения понятий «пошлина», «таможенный тариф», «НДС» и «акцизный налог».

Ключевые слова: администрирование таможенных платежей, таможенное налогообложение, таможенные платежи, таможенный тариф, пошлина, акцизный налог, НДС.

TO THE ISSUE OF THEORETICAL FOUNDATIONS OF CUSTOMS PAYMENTS MANAGING IN THE CONDITIONS OF GLOBAL CHALLENGES

***Annotation.** The article touches upon the impact of globalization and integration processes on the economy of Ukraine and its status in the world economy in terms of the customs payments managing. In the context of adequate theoretical basis formation disagreements are stated while interpreting the term “customs duties” and its necessity to be consolidated legislatively. Topical issues on concepts correlation such as “custom”, “custom tariff”, “VAT”, and “excise tax” are considered.*

***Keywords:** customs payments managing, imposition of customs duties, customs duties, customs tariff, custom, excise duty, VAT.*

Постановка проблеми. Головною ознакою розвитку сучасного світового господарства є поширення процесів глобалізації. Глобалізаційний розвиток, що формується під впливом багатьох факторів, а саме, виникнення єдиного інформаційного простору, наукового технічного прогресу, лібералізації сфери руху товарів, поглиблення зовнішніх зв'язків, безумовно, впливає на еволюцію цивілізації. В результаті поринання в єдиний глобалізаційний простір економіки країн стають більш відкритими та взаємозалежними. Глобалізація є об'єктивним процесом, яка охоплює всіх суб'єктів світового господарства, і жодна країна не може залишатися осторонь, розуміючи важливість рухатись в інноваційному напрямі, розвиватись та модернізуватись заради успішного процвітання держави. Але поряд із позитивними змінами глобалізація може мати і ряд негативних її проявів. Так, цілком обгрунтовано зазначається, що «переваги глобалізації пов'язані також із виграшем від вільної торгівлі на взаємовигідній основі, що задовольняє всі сторони» [1]. Проте, з іншої сторони, Р. Войткович зазначає, що глобальна кооперація не може будуватись виключно на вільній торгівлі як основі налагодження торговельних зв'язків між окремими державами,

адже, як вказує П.Бьюкенен “це прямий шлях до втрати національного суверенітету та кінець повної “незалежності” [4]. Зокрема, коли в Україні відбуваються жорсткі політичні, економічні та військові події, коли стан економіки на грані дефолту, коли відносини з Росією стають дедалі складнішими, переваги від вільної торгівлі здатні стати загрозою для її економічної безпеки. Відтак, стає зрозумілим, що інтеграція національних економік в світову систему, в той момент, коли країна ще не спроможна конкурувати на ринку з більш сильними та могутніми державами вимагає розробки першочергових заходів захисту внутрішнього ринку. Очевидно, що в сукупності таких заходів особливої уваги потребує відповідна модернізація адміністрування митних платежів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми адміністрування митних платежів досліджувалися багатьма науковцями, серед них важливо відзначити В. Андрущенко, І. Бережнюка, О. Гребельника, Н. Землянську, Ю. Макогону, П. Пашку, Ю. Петруню та ін.

Ю. Макогон роз’яснює особливості вибору напряму торговельної політики країни (протекціонізм чи вільна торгівля). Розкриває вплив митного регулювання на економіку країни. Особливу увагу приділяє аналізу методів та засобів регулювання експортно-імпортних операцій.

П. Пашко здійснює дослідження спрощення процесу адміністрування митних платежів, зокрема, особливу увагу приділяє необхідності митного постаудиту.

Ю. Петруня визначає напрями вдосконалення митного сервісу в Україні.

Водночас, на успішне розв’язання цих завдань суттєві обмеження накладають глобалізаційні та інтеграційні процеси. У зв’язку з цим надзвичайно важливим постає не просто модернізація, а системна модернізація адміністрування митних платежів, що й зумовлює потребу подальших досліджень в означеному напрямі.

Мета статті. Метою статі є розгляд теоретичних основ адміністрування митних платежів через призму його системної модернізації.

Виклад основного матеріалу. Вирішальну роль в економічних відносинах між державами відіграє зовнішня торгівля, оскільки є життєво необхідною для економіки будь-якої держави.

Р. Войткович, зазначає, що ще за часів І.Канта основними факторами, які зумовлювали утворення міждержавних союзів, були “дух торгівлі”, “сила грошей”, тобто, як і сьогодні, економічний фактор [4].

Регулювання торгівельних відносин набуває особливого значення під впливом глобалізаційних викликів.

Економічна інтеграція є найбільш складним і важливим процесом об'єднання держав у єдину глобальну модель розвитку, оскільки вона визначає всі інші типи інтеграції. Вона передбачає формування єдиного економічного простору, в межах якого долаються торговельні та таможні бар'єри, здійснюється вільний товарообіг та обмін капіталом [4].

Ринкова школа, на чолі з її представниками Р.Арон, Ж. Роефф, В. Репке стверджували про необхідність повної економічної інтеграції як процесу створення єдиного ринкового простору поза межами однієї країни, оскільки саме в цьому процесі можливим є забезпечення повної свободи ринкових сил і конкуренції, а також рівних умов руху товарів і факторів виробництва [3].

При цьому, В. Науменко вказує, що без підтримки держави розвиток національного виробництва неможливий, а безмитна торгівля з її гострою конкуренцією в умовах світового господарства унеможливило створення національної промисловості [13].

В той же час, як зазначає П. Пашко «Найбільш оптимальною моделлю взаємовідносин України зі світовим економічним простором є політика помірною протекціонізму: рух у напрямі політики “вільної торгівлі” з точковим використанням інструментарію протекціонізму, зокрема митно-тарифних регуляторів, функціонування і розвиток яких пов'язані з обслуговуванням усього комплексу економічних відносин, що складаються

між окремими країнами, суб'єктами господарської діяльності та приватними особами у сфері міжнародних економічних відносин [11, с.107].

Зокрема, питання вибору напряму торгівельної політики України є дуже важливим, і, в той же час, складним, оскільки, Україна прямує до вступу в ЄС, що призведе до виходу на ринок вільної торгівлі, а це означає, що ринок України без обмежень будуть наповнювати товари іноземного виробництва. Не маючи належного техніко-технологічного оснащення, конкурентоспроможність українських товарів буде на низькому рівні, що загрожує внутрішньому товаровиробнику, оскільки на ринок будуть надходити дешевші та якісніші товари. Такі умови загрожують національній економічній безпеці, зумовлює скорочення національного виробництва, та, як наслідок, скорочення робочих місць, а от же, і безробіття. А оскільки, наша держава вважається соціально-орієнтованою, то людина з її потребами, займають найважливішу, центральну нішу. Саме тому, державна політика має орієнтуватися на задоволення суспільних потреб: захист кордонів, поставка та виробництво якісних продуктів, збереження та створення нових робочих місць та інше. І тому, особливої уваги набуває адміністрування митних платежів, як засіб регулювання внутрішньої економічної системи та зовнішньо-економічної діяльності.

Як зазначає В. Мельник, «адміністрування податків – це управлінська діяльність органів державної виконавчої влади, яка пов'язана з організацією процесу оподаткування, засновується на державних законодавчих і нормативних актах та використовує соціально зумовлені і сприйняті правила» [10].

При цьому, досить часто використовується словосполучення «митне оподаткування». Оподаткування - законодавчо врегульований процес встановлення та утримання податків у країні, визначення їхніх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та кола юридичних і фізичних осіб, що підлягають оподаткуванню, а також порядок сплати податків.

З огляду на дані визначення зрозуміло, що митне оподаткування являється складовою адміністрування митних платежів, оскільки адміністрування включає в себе не тільки встановлення та утримання податків і платежів, а й облік платників, нарахування митних платежів та контроль за їх нарахуванням і сплатою.

Багато науковців використовують словосполучення «митне оподаткування», при цьому тільки окремі з них вдаються до його визначення, трактуючи в більш широкому, або у вузькому смислі (табл.1).

Таблиця 1

Структурні елементи визначення поняття «митне оподаткування»

№ п/п	Автор	Що це	З чим зв'язано	Визначення суб'єктів	Визначення об'єктів
1.	Х. Йордан [8]	напрямок митної політики	митне регулювання	-	-
2.	О. Полонський [16]	частина загальнодержавної системи оподаткування	зовнішня торгівля, фіскальна та регуляторна політика	-	-
3.	М. Губа [6]	митно-тарифні відносини	митне оформлення, переміщення через митний кордон	митні декларанти-суб'єкти ЗЕД і держава	товари та транспортні засоби
4.	А. Сухарев [17]	відносини	переміщення через митний кордон	організації, індивідуальні підприємці, особи, що визнані платниками податків, митні і податкові органи	товари

Так, О. Полонський та Х. Йордан визначають митне оподаткування в широкому, загальному розумінні, а М. Губа і А. Сухарев більш деталізують, визначають об'єктів і суб'єктів, визначаючи конкретні рамки, поле дії. До того ж, М. Губа і А. Сухарев звертають увагу саме на відносини, що виникають в процесі переміщення товарів, при цьому М. Губа конкретизує, що це саме митно-тарифні відносини. В той же час, Х. Йордан зауважує, що митне оподаткування є напрямком митної політики, а О. Полонський визначає його як частину загальнодержавної системи оподаткування. Однею

з причин такого різнобічного бачення даного поняття є відсутність його закріплення на законодавчому рівні [14].

Основою митного оподаткування виступають митні платежі, як економічні інструменти торгової політики і державного регулювання внутрішнього ринку товарів (табл.2).

Таблиця 2

Визначення поняття «митні платежі»

Автор	Пропоноване визначення
Податковий Кодекс України [15]	Митні платежі — податки, що відповідно до ПКУ або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи
Н. Землянська [7]	Таможенные платежи - система обязательных платежей, установленных таможенным и налоговым законодательством, взимание которых осуществляется только таможенными органами в связи с перемещением товаров через таможенную границу и подлежащие перечислению в бюджетную систему.
А. Ашмарін [2]	Таможенные платежи - особый институт парафискалитета (квазиналоговые платежи).

Підкреслимо, що згідно ПКУ, митні платежі - це податки, при цьому щодо включення зборів до складу митних платежів не уточнюється. В той же час, в Митному Кодексі України визначення митних платежів не дають, але при цьому вказують, які платежі до їх складу входять, а саме: мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [12]. З огляду на зазначене вище незрозуміла природа митних зборів і їх відношення до митних платежів.

А. Ашмарін зауважує, що митні платежі є парафіскальними платежами. В той же час зазначимо, що парафіскальні платежі – це платежі, що справляються на користь окремих суб'єктів публічного або приватного права з метою відшкодування їх витрат [13]. На нашу думку, не всі платежі, що входять до складу митних можна віднести до парафіскальних. Зокрема, мито, ПДВ і акцизний податок не вважаємо за доцільне відносити до даної

категорії. В той час як митні збори повністю відповідають даній характеристиці, оскільки сплачуються на користь митної служби.

На основі проведеного аналізу, можна виділити такі особливі характеристики митних платежів: 1) обов'язковість сплати; 2) встановлюються та регулюються митним і податковим законодавством; 3) стягуються в дохідну частину бюджету України (тільки митні податки, оскільки митні збори надходять до митних органів); 4) сплачуються в момент перетину кордону.

Як ми вже зрозуміли, основу митних платежів за економічною природою складають податки і збори. Митні податки - це непрямі податки, які нараховуються при переміщенні предметів через митний кордон: мито, акцизний податок, податок на додану вартість. Митні збори поділяються на дві групи: митні збори за виконання покладених на митницю обов'язків та митні збори за надання послуг у галузі митної справи [5].

Центральне місце серед митних платежів займає мито, що найбільш широко використовується державою як засіб регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Мито – це загальнодержавний податок [12], а також один з інструментів регулювання товарообігу та впливу на загальний стан економіки країни.

Як вказано в ст. 6.1. ПКУ, податок – це обов'язковий, безумовний платіж. В той же час, Н. Хімчова зауважує, що мито відрізняється від податку, оскільки «таможенная пошлина являється свого рода платой за получение права, т.е. имеет индивидуально возмездный характер» [18]. А це означає, що миту притаманна неподаткова природа.

Серед основних функцій, притаманних миту, є фіскальна, регулююча та протекціоністська. Не зважаючи на те, що мито і відіграє важливу роль в наповненні державного бюджету України, головною ціллю його запровадження є розкриття не фіскального, а регулюючого потенціалу, який проявляється в здатності мита впливати на розвиток як внутрішньої, так і зовнішньої торгівлі через цінові механізми, оскільки включається до ціни

імпортованих чи експортованих товарів. Введення мита може мати на меті й економічний тиск на держави задля захисту молодих галузей вітчизняної економіки та внутрішніх товаровиробників. Головною особливістю мита є те, що воно направлено на формування раціональної структури імпорту і експорту.

Мито належить до тарифних регуляторів регулювання міжнародних економічних відносин. Митний тариф містить деталізований перелік ставок мита, щодо товарів, які переміщуються через митний кордон країни.

При цьому О. Гребельник зазначає, що «митний тариф завжди є податком»[5, с.121] і «інколи такі поняття, як «мито» і «митний тариф» розглядаються як еквіваленті» [5, с.116]. На нашу думку, не можливо ототожнювати дані поняття і вказувати, що мито-це митний тариф, оскільки мито - це непрямий податок, який застосовується разом з переліком митних ставок.

Поряд з митно-тарифними (економічними) регуляторами застосовуються і нетарифні (адміністративні), під якими розуміють обмежувально-заборонні заходи, до яких включають акцизний податок, податок на додану вартість, ліцензування, квотування та інші.

Оскільки, ПДВ і акцизний податок, як і мито, включаються до ціни товарів, мають більш економічне спрямування, а не адміністративне, ми поділяємо думку Н. Землянської щодо необхідності віднесення ПДВ та акцизний податок до інструментів митно-тарифного регулювання. Автор зазначає, що вказані податки не можна розглядати як заборони чи обмеження, з їх допомогою відбувається регулювання ціни імпортованих товарів на внутрішньому ринку і захист вітчизняних товарів від конкуренції [7, с. 66].

Враховуючи, що ПДВ та акцизний податок на зовнішньоторговельні операції не є обмеженнями чи заборонами, мають економічний характер впливу логічно віднести їх до тарифних методів регулювання.

Акцизний податок - це непрямий податок на високорентабельну продукцію, який, як і ПДВ, включається до ціни товарів. Оскільки акцизний

податок на імпорتنі товари є внутрішнім податком, то підакцизні товари імпортного виробництва не можуть оподатковуватись за більшими ставками ніж аналогічні національні товари.

Залежно від суб'єкта сплати розрізняють два види акцизного податку як митних платежів: акцизний податок, що нараховується за вантажною митною декларацією та акцизний податок у неторговельному обороті. Акцизний податок в неторговельному обороті сплачують фізичні особи, які переміщують підакцизний товар через кордон.

Особливістю сплати ПДВ і акцизного податку як митних платежів, які сплачуються при перетині митного кордону є те, що вони мають разовий характер, а також відсутній податковий період, на відміну від цих податків, що функціонують в середині держави.

Отже, митні платежі є особливою категорією податків і зборів, яким необхідно приділити увагу як з боку науковців, так і з боку державної влади, оскільки потребують вирішення питання законодавчого врегулювання існуючих недоліків, для подальшого полегшення трактування законодавства та модернізації адміністрування митних платежів.

Висновки. Модернізація за своєю суттю є революційним процесом. І такі зрушення необхідні кожній державі, що є наслідком постійних змін у сучасному світі, постійних викликів, які ставить глобалізація. Наслідком глобалізаційних процесів є формування загальносвітової конкуренції, що позитивно відзначається на країнах, що здійснюють рух до інноваційних перетворень. За результатами модернізації відбуваються зміни в усіх системах, інститутах і структурі суспільства. Кожна трансформаційна зміна призводить в кінцевому результаті до цілісних системних перетворень.

На сьогоднішній день, в адмініструванні митних платежів є ряд проблемних питань, які необхідно вирішувати на загальнодержавному рівні. Серед них слід виділити:

- відсутність на законодавчому рівні трактування поняття «митне оподаткування»;

- невизначеність природи мита (податкова чи не податкова) та митних зборів;

- не встановлена змістовна наповненість понять «МИТО» та «митний тариф».

Вирішення даних питань стане першим кроком на шляху до модернізаційних процесів в адмініструванні митних платежів, як необхідною передумовою інтеграції країни в ЄС.

Список використаних джерел

1- Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини [текст]: навч. посіб./Амеліна І.В, Попова Т.Л., Владимиров С.В. – К.: «Центр учбової літератури», 2013 – 256с.

2- Ашмарин А.И. Финансово-правовое регулирование контроля за уплатой таможенных платежей в Российской Федерации: автореф. Дис..канд. юрид. Наук. Люберцы,2010. С.14.

3- Вітер Д. В. Інституціоналізація чи економічна свобода: еволюція концептуальних поглядів на процеси міжнародної інтеграції / Д. В. Вітер. - // Екон. теорія : наук. журн. - 2011. – №3. - С. 73-82.

4- Войткович Р.В. Глобальна інтеграція як нова форма суспільного процесу <http://www.academy.gov.ua/ei/ei12/txts/10vrvfsr.pdf>

5- Гребельник О.П. Митна справа. [текст] підручник.4-те вид. оновл. та доповн./ О.П. Гребельник – К.:Центр учбової літератури, 2014. – 472с.

6- Губа М.О. Митне оподаткування як чинник удосконалення митної справи в Україні// Губа М.О., Губа О.І.// Вісник Академії митної служби України. Серія: “Економіка”, № 2 (50), 2013-С.30-35

7- Землянская Н. И. Правовая природа таможенных платежей [Электронный ресурс] : дисс. ...канд. юрид. Наук : 12.00.14. / Землянская Наталья Ивановна; Саратовская государственная академия права. – М. : РГБ, 2005. – 219 с.

8- Йордан Х.І. Мито як непрямий податок та ефективний фінансовий інструмент регулювання економіки [Електронний ресурс] / Х.І. Йордан – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Economics/15_108842.doc.htm

9- Кучеров И.И. Теория налогов и сборов (правовые аспекты): Монография.-М.:ЗАО «ЮрИнфоР»,2009.-С.76

10- Мельник В. М. Домінанти податків і оподаткування та забезпечення повноти їх дії: дис. д. е. н.: 08.00.08 / Мельник Віктор Миколайович. – К., 2007. – 444 с. – С. 176

- 11- Митна політика та митна безпека України : монографія; за заг. ред. П.В. Пашка, І.Г. Бережнюка. - Хмельницький. : ПП. Мель-ник А.А., 2013. - 338 с. - (Митна справа в Україні. Том 24).
- 12- Митний кодекс України - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
- 13- Науменко В.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні/ В.П. Науменко, П.В. Пашко, В.А. Руссков. - К.: Знання, 2004. - 403 с.
- 14- Новік О.І. Сутність та функції митних платежів в умовах нової соціально-економічної реальності// Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності// Науково-практична конференція. Ірпінь.- 25 березня 2016 р.
- 15- Податковий кодекс України - Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- 16- Полонський О. Ю. До історії митного оподаткування в Україні / О. Ю. Полонський // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 144–148.
- 17- Сухарев А.Н. Економічний словник, 2008
- 18- Финансовое право: учебник/ отв. Ред. Н.И. Химичева. 3-е изд., перераб. и доп.М.:Юристь, 2004. С.405.

Новік Олена Ігорівна – аспірант Університету державної фіскальної служби України